

Đề bài

Câu thơ “Cha mẹ thương nhau bằng gừng cay muối mặn” (Đất nước - Nguyễn Khoa Điềm) có nét tương đồng với những lời ca dao nào? Phân tích ngắn gọn ý nghĩa câu thơ này trong sự đối chiếu, so sánh với những bài ca dao mà anh (chị) đã liên tưởng.

Bài làm

Đoạn trích “Đất nước” nằm trong trường ca “Mặt đường khát vọng” – Nguyễn Khoa Điềm là một đoạn trích hay và độc đáo với hình tượng “đất nước của nhân dân”. Có thể nói một trong những thành công của đoạn trích đó là việc xây dựng nên đất nước từ những chất liệu dân gian gần gũi và quen thuộc. Đọc bài thơ thấy thấp thoáng trong đó bóng dáng của những câu ca dao yêu thương tình nghĩa từ ngàn đời này: “Cha mẹ thương nhau bằng gừng cay muối mặn”.

Ra đời trong thời kì chống Mỹ, “Mặt đường khát vọng” là bản trường ca viết về sự thức tỉnh của tuổi trẻ các thành thị vùng tạm chiến miền Nam, nhận rõ bộ mặt xâm lược của đế quốc, hướng về nhân dân, đất nước, ý chí được sứ mệnh của thế hệ mình, đứng dậy xuống đường đấu tranh hòa nhập vào cuộc chiến đấu của toàn dân tộc... “Đất nước” được trích từ phần đầu chương V của trường ca, là bài hát ngợi ca Tổ quốc Việt Nam giàu đẹp trong đó hình tượng đất nước được khai thác từ góc nhìn văn hóa dân tộc, tập trung khẳng định tư tưởng đất nước của nhân dân. Câu thơ “Cha mẹ thương nhau bằng gừng cay muối mặn” nằm trong trường liên tưởng về những yếu tố tạo nên đất nước. Tất cả đều thật gần gũi và thân thương.

*“Đất nước có trong những cái “ngày xưa ngày xưa...” mẹ thường hay kể
Đất nước bắt đầu với miếng trầu bây giờ bà ăn
Đất nước lớn lên khi dân mình biết trồng tre mà đánh giặc
Tóc mẹ thì bới sau đầu
Cha mẹ thương nhau bằng gừng cay muối mặn
Cài kèo cái cột thành tên
Hạt gạo phải một nắng hai sương xay, giã, giần, sàng
Đất nước có từ ngày đó”*

Làm nên đất nước này là truyền thống yêu nước, là nền văn hóa riêng, là những tình cảm con người thủy chung son sắt. Tình cảm “thương nhau bằng gừng cay muối mặn” ấy đâu chỉ là của riêng cha mẹ, đó còn là tình yêu thương nói chung của tất cả những con người đang sống chung trong một mảnh đất thân thương được gọi tên là “Đất nước”. Nó gọi ta nhớ đến những bài ca dao nghĩa tình thân quen từ ngàn xưa:

*“Tay nâng chén muối đĩa gừng
Gừng cay muối mặn xin đừng quên nhau
“Rủ nhau xuống bể mò cua
Đem về nấu quả mơ chua trên rừng
Em ơi chua ngọt đã từng
Gừng cay muối mặn xin đừng quên nhau”*

Hay: *“Muối ba năm muối đang còn mặn*

Gừng chín tháng gừng hãy còn cay

Đôi ta nghĩa nặng tình dày

Có xa nhau cũng phải ba vạn sáu ngàn ngày mới xa”

Ca dao, dân ca là nguồn sữa nuôi dưỡng tinh thần con người Việt Nam tự bao đời nay. Tình cảm yêu thương, tình nghĩa của con người trong ca dao là thứ tình cảm cao đẹp bắt nguồn từ những gì gần gũi nhất. Chính vì lẽ đó mà ca dao từ lâu đã trở thành nguồn cảm hứng, chất liệu cho người nghệ sĩ sáng tác. Cùng với đoạn trích “Đất nước”, hình ảnh “Cha mẹ thương nhau bằng gừng cay muối mặn” trong thơ của Nguyễn Khoa Điềm là một trong những ví dụ tiêu biểu.

Gừng và muối là những hình ảnh thường bắt gặp trong ca dao. Người xưa đã dựa vào những đặc tính tự nhiên của chúng để diễn tả tình nghĩa thủy chung son sắt của con người. Muối mặn, còn gừng thì thời gian chỉ làm cho tính chất của nó càng thêm đậm đặc, “gừng càng già càng cay”. Chúng cũng giống như tình cảm yêu thương chân thành của con người sẽ càng trở nên mặn mà, đậm thắm qua thời gian.

Xây dựng “đất nước của nhân dân”, Nguyễn Khoa Điềm mượn chính những hình ảnh dân gian để vận dụng vào trong thơ của mình, thể hiện một cách chính xác và đầy hình tượng về truyền thống tình cảm tốt đẹp của người dân Việt Nam. Đó là “gừng cay”, là “muối mặn” bởi cha ông ta đã khẳng định:

“Muối ba năm muối đang còn mặn

Gừng chín tháng gừng hãy còn cay”

Qua đó nói lên lời thề hẹn, ao ước:

“Đôi ta nghĩa nặng tình dày

Có xa nhau cũng phải ba vạn sáu ngàn ngày mới xa”

“Ba vạn sáu ngàn ngày” là thời gian của một trăm năm. Nó bắt nguồn từ khao khát sống hạnh phúc cùng nhau đến lúc “Đầu bạc răng long”, “Bách niên giai lão”, tức sống cùng nhau đến trọn cuộc đời. Nó cũng giống như lời ao ước tình cảm của “đôi ta” sẽ ngày càng sâu đậm, không bao giờ xa cách. Hành động “Tay bưng chén muối đĩa gừng” gần như mang tính biểu tượng. Nhắc đến chúng là nhắc tới sự đậm đà, sâu sắc. Bởi vậy nhân vật trữ tình trong bài ca dao đã đưa nó ra như một minh chứng cho lời hẹn thề thủy chung. Thế mới có chuyện đang từ hành động:

“Rủ nhau xuống bể mò cua”

Cha ông liên hệ ngay đến những đắng cay, ngọt bùi trong cuộc sống mà tha thiết:

“Em ơi chua ngọt đã từng

Gừng cay muối mặn xin đừng quên nhau”

Đọc những câu ca dao, thấy nổi bật lên trong đó là sự khẳng định tình cảm lứa đôi còn trong thơ Nguyễn Khoa Điềm những gì nhà thơ gửi gắm còn nhiều hơn thế. Không chỉ đơn thuần là lời ngợi ca, khẳng định tình cảm thủy chung đôi lứa, câu thơ còn gọi lên thứ tình cảm rộng lớn hơn là nghĩa tình của con người nói chung với nhau. Tất nhiên, cũng có mạch nguồn từ truyền thống tình cảm tốt đẹp của dân tộc nhưng trong tư tưởng “đất nước của nhân dân”, Nguyễn Khoa Điềm đã khiến cho nó có tầm rộng và bao quát hơn. Câu thơ không chỉ cho ta thấy tình cảm yêu thương mà còn khẳng định sức mạnh của tình cảm ấy nữa. “Cha mẹ thương nhau bằng gừng cay muối mặn”, thương nhau từ những khó khăn vất vả trong cuộc sống, và không vì những khó khăn ấy mà đổi thay. Hình ảnh “gừng cay muối mặn” gọi người ta nhớ đến một đất nước Việt Nam trong “Bài thơ của một người yêu nước mình” (Trần Sao Vàng):

*“Tôi yêu đất nước này cay đắng
Những đêm dài thắp đuốc đi êm
(...) Áo mồ hôi những buổi chợ về
Đời cúi thấp
Gánh từng lon gạo mốc
Từng cọng rau, hạt muối
(...) Tôi yêu đất nước này áo rách
Căn nhà dột, phen không ngăn nổi gió
Vẫn yêu nhau qua từng hơi thở
Lòng vẫn thương cây nhớ cội hoài”*

Tình yêu thương bắt nguồn và gắn bó với những gì thân thuộc và gần gũi nhất, với cả những gian lao và vất vả trong cuộc sống. Với họ, gian khổ càng làm cho nó trở nên sâu sắc hơn.

Vì là hình tượng “đất nước của nhân dân” nên những hình ảnh được Nguyễn Khoa Điềm thể hiện trong bài thơ hết sức gần gũi, thân thuộc trong đó chất liệu dân gian được dùng một cách rất đặc dụng. Đất nước được bắt nguồn và nuôi dưỡng bằng nguồn sữa tinh thần là ca dao, dân ca, cổ tích; đất nước được làm nên từ lịch sử oai hùng của dân tộc khi “dân mình biết trồng tre mà đánh giặc”; mỗi địa danh, mỗi mảnh đất đều gắn với những con người cụ thể là nhân dân mà “những cuộc đời đã hóa núi sông ta...” Tình yêu thương như “gừng cay muối mặn” của mẹ và cha chính là nét truyền thống tốt đẹp trong đời sống tình cảm của con người Việt Nam. Nó đã được đúc kết và khẳng định từ lịch sử hàng nghìn năm, thời của những bài ca dao và dân ca đến nay, góp phần:

*“Để Đất nước này là Đất nước của Nhân dân
Đất nước của Nhân dân, Đất nước của ca dao thần thoại”*

Việc sử dụng chất liệu từ trong ca dao, dân ca làm cho ý thơ trở nên sâu sắc, giàu sức liên tưởng, sâu sắc và dễ đi vào lòng người hơn. Đó cũng chính là một trong những lí do làm nên thành công của đoạn trích.

Câu thơ không chỉ có giá trị như một lời khẳng định đầy thuyết phục truyền thống tình cảm tốt đẹp của con người Việt Nam mà còn góp phần tài năng và sự sáng tạo của Nguyễn Khoa Điềm khi xây dựng hình ảnh đất nước của nhân dân. Từ đó chúng ta có thêm một cách nhìn khác nữa về đất nước:

*“Ôi những dòng sông bắt nước từ đâu
Mà khi về Đất nước mình thì bắt lên câu hát
Người đến hát khi chèo đò, kéo thuyền vượt thác
Gọi trăm màu trên trăm dáng sông xuôi...”*